

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM POLONYA EDEBİYATINDA PSİKOLOJİK ROMAN

Seyyal KÖRPE*

ÖZET

İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatında psikoloji biliminin ilkelerinden yararlanarak eser verme süreci, üç temel evrede gerçekleşmiştir. 1918-1932 yılları arasında kapsayan dönem, daha çok çocukluk ve gençlik yıllarının özyaşam öyküsel anlatımının yapıldığı bir süreç olarak bilinir. Yine 1918-1932 yılları arasında gerçekleşen "klasik psikolojik gerçekçilik" olarak adlandırılan evrede, psikolojik gerçekçi sanat anlayışı, klasik dönem yapıtlarıyla ilişki kurmak suretiyle köklü bir gelişim süreci içine girmiştir. 1932-1939 yılları arasında kapsayan son evre ise Polonya psikolojik romanının en olgun ürünlerini verdiği dönem olarak kabul edilir. Psikanaliz ile birlikte psikişik süreçlerin incelenmesi girişimleri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelen ilk yıllarda da süregelmiştir. Bu dönem yapıtlarında sanatçıların savaş deneyimleri ve güncel sorunlara ilişkin yorumları işlenmiştir. Ancak, kısa süre içinde, edebiyatın insanın iç dünyasını tasvir etmekte, toplumsal yapıyı güçlendirecek ideolojik yükümlülüklere odaklanması gerektiği anlaşılmıştır. Bu düşünce doğrultusunda, roman karakterlerini oluşturmada derin yapıdan yüzeysel yapıya geçiş süreci başlamıştır. 1956 yılının ardından Polonya'da İki Dünya Savaşı Arası Dönem'in psikolojik roman anlayışı yerini özyaşamöyküsel ve parabol anlatıma bırakarak neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.

Anahtar kelimeler: Psikolojik, roman, karakter, özyaşam öyküsel, gerçekçilik

ABSTRACT

The process of making the work taking advantage of the principles of psychology in the Polish literature Between The Two World Wars Period took place in three main phases. The period from 1918 to 1932 is known more as a phase in which have been made the bio-graphical narrative of childhood and youth years. In the phase again from 1918 to 1932 which is named as "classic psychological realism" psychological realistic understanding of art has entered into a long-established development process by making relations with the classic period works. The final phase from 1932 to 1939 is known as a process in which the most mature products of the psychological novels have been obtained. Examination attempts of psychic processes with psychoanalysis have been continued after

---

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
seyyal.korpe@gmail.com

arriving in the early years of the Second World War. In the works of this period have been disclosed the war experiences and the reviews on current issues of the artist. However, within a short period of time, it was understood that the literature should focus on ideological obligation to strengthen the social structure rather depict the inner life of people. Thence in forming the novel character began the process of transition from the deep structure to the surface structure. After the year of 1956, psychological novel understanding of The Period Between The Two World Wars in Poland giving place to the autobiographical and narrative parabola almost completely disappeared.

Keywords: psychological, novel, character, biographical, realism.

20. y.y. psikolojik romanı, felsefe, psikoloji ve psikiyatri alanlarında elde edilen başarılar, özellikle de Henri Bergson, Sigmund Freud, Alfred Adler ve Carl Gustav Jung gibi bilim adamları tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda bilinçaltı ve psikanalize ilişkin yeni bulgulara ulaşılmasıyla birlikte gelişim göstermiştir. Marcel Proust'un *À la recherche du temps perdu* (Kayıp Zamanın İzinde, 1913-1927) ve James Joyce'un *Ulysses* (1922) adlı yapıtları, söz konusu dönemde psikolojik roman türünde ortaya çıkmış ilk çalışmalar arasında yer alır.

İki Dünya Savaşı Arası Dönem'de, psikoloji ve pedagoji alanlarında görülen çağdaş yaklaşımların etkisiyle, sanatçılar dikkatleri çocuk kişiliğinin farklılığı ve çocuğun zihinsel ve psikik gelişiminin önemine çekmeye başlamışlardır. Söz konusu dönemde yazınsal çalışmalarda bu şekilde bir eğilimin ortaya çıkması, 1. Dünya Savaşının sona ermesi ve Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanmasıyla birlikte, Polonya devlet yapısında gerçekleşen yeniden yapılanma süreci ile bağlantılıdır. Sosyal liberalizm, reform ihtiyacı, uzun süren bir savaşın ardından toplumun geneline egemen olan gevşeklik duygusu, eğitim alanında gerçekleşen sistem ve yöntem değişiklikleri ve benzeri gelişmeler, toplumsal bilinçte yetişkin bir bireyin çocukla olan iletişiminin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği konusunda bir farkındalığın oluşmasını sağlamıştır (Körpe 2012: 30).

1. Dünya Savaşının ardından, toplumsal yapının alt üst olduğu Polonya'da yaşlı, kadın, sakat ve çocuk sayısı oldukça fazla idi. Çocuk gücünün gelecekteki toplumun kalitesini belirlemede ne derece etkili olacağı anlaşılmıştı. Buna bağlı olarak, yazınsal çalışmalar kapsamında, çocuk figürünün merkezde olduğu yapıtlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Edebiyat araştırmacıları ve eleştirmenlere göre söz konusu dönemin yapıtlarında çocuk odaklı yaklaşımın yoğunlaşmasına Freud, Adler, Jung gibi bilim adamlarının öne sürdükleri düşünceler ve görüşler dayanak olmuştur. Polonyalı edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Stanisław Burkot *Powtórka z psychoanalizy* (Psikanalizden Yansımalar) başlıklı yazısında şu ifadeye yer verir: "...20. yy'dan itibaren psikolojik görüngüleri açıklayan iki sistem, karşıt iki psikolojik anlayış birbirine paralel olarak ortaya çıkmıştır: davranışçılık ve psikanaliz..." (Lulkowska 2012; Körpe 2012: 30). Burkot, bu açıklamasıyla birlikte

çağdaş psikoloji sorunlarının İki Dünya Savaşı Arası Dönem yazarlarını büyük ölçüde etkilediğinin, aralarında Helena Boguszezwska, Jerzy Kornacki, Henryk Worcell, Zofia Nałkowska gibi önemli adların olduğu sanatçılara esin kaynağı olduğunun altını çizmiştir. Adı geçen yazarlar, edebiyatta davranışçı akımın temsilcileri olarak kabul edilir. Sözelimi, Burkot, Nałkowska'nın yapıtlarını insan karakterinin biçimlenmesinde bilinçaltının değil, çevrenin ve zihninde yaşayan anılarının büyük ölçüde etkisi olduğu düşüncesi doğrultusunda oluşturduğunu öne sürmüştür (Lulkowska 2012; Körpe 2012: 30).

İki Dünya Savaşı Arası Dönem'de davranışçılık tekniği, toplumsal edebiyatta karakteristik özellikte olup insana ilişkin gerçeklerin keşfedilmesinde etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Sigmund Freud'un psikanaliz kuramı ise pek çok aşamadan geçmiş, zaman zaman coşkuyla karşılanmış, zaman zaman ise tümüyle yadsınmıştır. Bilindiği gibi, Freud insan yaşamının ilk yıllarından itibaren aktif olduğunu öne sürdüğü cinsellik olgusuna dikkat çekmiştir. Ayrıca, çocuğun oyunuyla yetişkin bir bireyin yaratıcılığı arasında da benzerlik kurmuştur (Körpe 2012: 31).

İki Dünya Savaşı Arası Dönem'de psikanalizin edebiyatın biçimlenmesi üzerinde büyük etkisi olmuştur. Psikanaliz kuramı pek çok edebi yapıtta önemli yer tutan özyaşamöyküsü, rüyalar, psikopatolojik durumlar, seksüel gelişim ve en önemlisi zihinsel düzeyde çocukluk yıllarına geri dönüş gibi tema ve motiflerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burkot derinlik psikolojisine ait çok sayıda kavram ve sınıflandırmanın edebiyat alanında da benimsenmesinde Jung'un insan kişiliğine ilişkin görüşlerinin oldukça etkili olduğunu öne sürmüştür. Jung 20.y.y. insanının ruhunu analiz ederken, insanlığın 1. Dünya Savaşı sonunda yaşadığı şokun dikkate alınması gerektiğinin altını çizmiştir. Söz konusu dönemde savaşın etkisiyle insan zihninde doğal bir değişim ve yenilenme süreci meydana gelmiştir. Savaş koşulları altında temel ahlaki değerlere duyulan inancın zedelenmesi ve bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere olan ilgideki hızlı yükseliş, bu değişikliğe neden olan etkenlerin başında gelir. Savaşın ardından, güven duygusunu yitirmiş ve kendini hala tehdit altında hisseden insanlardan oluşan böylesi bir toplumda dengeyi sağlayacak yeni bir oluşuma ihtiyaç duyulmuştur. Bu şekilde bir toplumsal dengenin ise ancak zihinsel boyutta çocukluk yıllarına geri dönerek sağlanacağı anlaşılmıştır (Lulkowska 2012; Körpe 2012: 31-32).

Derinlik psikolojisi Polonya'da, 1939 yılına kadar, edebiyat kuramlarına dair çalışmalar kapsamında büyük ölçüde yer almamıştır. Dolayısıyla psikanaliz kuramının edebiyat tarihçilerinin somut araştırmaları üzerinde de ayırt edici bir etkisi olmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dahi, gerek edebiyat yapıtlarını oluşturur, gerekse incelerken, ruh çözümlemesi yöntemi göz ardı edilmiştir. Ancak Freud tarafından öne sürülen, bireyin iç yaşantıları ve bu yaşantıların sosyal etkileşime yansımaları savlarının toplumsal bilinç düzeyine çıkmasıyla birlikte, psikolojik yaklaşım Polonya'da

yazın sanatında giderek daha çok kullanılmaya başlanmıştır (Speina 1998: 154).

Karol Irzykowski psikanalizin edebiyat yapıtlarına uygulanması alanındaki gelişmeleri yakından izleyen ve Freudcu düşüncenin yazın sanatına oldukça değerli katkılar sağlayacağını savunan Polonyalı yazarların en önde gelenlerinden biriydi. Irzykowski 1928 yılında, Polonya'da Freud düşüncesinin etkin yandaşlarından olan psikanaliz doktoru Gustaw Bychowski'nin görüşlerini destekleyerek, psikanalizin toplumsal kültürün ve düşüncenin gelişimine hafife alınmayacak ölçüde katkı sağlayacağını ileri sürmüştü, Polonya'da psikanaliz yönteminden yeterince yararlanılmıyor olmasını, ülkede Almanca'nın ileri düzeyde bilinen bir dil olmamasına bağlamıştır. Irzykowski geleneksel alışkanlıklar ve batıl inançlarla örtüşmeyen yapısıyla birlikte, ikiyüzlülüğe ve aşırı erdemlilik taslamaya karşı tutumunun, Freudcu psikanalizin Polonya'da çok rağbet görmemesinin nedenleri arasında olduğunu ileri sürmüştür (Speina, 1998: 154).

Bruno Schulz, psikanalizi, çıkış noktasını edebiyat yapıtına yansıtılmış olan hakikatten alan, ancak, iletileri yeterince açık ve net olmayan doğal uyaranların yüklenmiş oldukları anlamsal kodları daha iyi çözümleyebilmede yardımcı bir yöntem olarak tanımlamıştır. Schulz bu konudaki görüşünü en belirgin biçimde Kuncewiczowa'nın "Bilinçaltının İlhamı" diye tanımladığı *Cudzoziemka* (Yabancı Kadın) romanı hakkında yazmış olduğu makalesinde savunmuştur. Schulz bu makalesinde, *Cudzoziemka*'yı yorumlarken, edebi karakterleri oluşturmada, çağdaş yazarların kullandıkları yöntemlerden biri olarak son zamanlarda dikkat çeken psikanalizin, aslında yeni bir uygulama olmadığını vurgulamış ve "Psikanaliz iyi bilir" ifadesini kullanmıştır. Schulz psikanaliz deneyimlerinin edebiyat çalışmalarının konusu olup olamayacağı sorusuna ise: "*Henüz hayır*" yanıtını vermiş ve bu düşüncesini şu sözlerle desteklemiştir: "*Psikanalizcilerin vahiyleri gerçek olsa da, alışıksız olmayan zihinler için daha çok uzun süre ikna edemez nitelikte kalacaklardır. İç gözlemlerimiz psikanaliz yöntemleriyle bilinçaltının işleyiş mekanizmasını suçüstü yakalayacak düzeye ulaştığında, zihnimiz bu dalgaların işleyişleriyle uysallaştığında –romanda psikanaliz zamanı gelmiş olacak.*" (Speina 1998: 161).

Polonya'da Freudcu düşüncenin savunucularından bir diğeri olan Józef Marian Świecicki, Oton Hewelk'in *Kornelia-Metella w Irydionie Krasińskiego* (Krasiński'nin Irydion'unda Cornelia Metella) adlı makalesinin, Polonya'da, 1918 yılı öncesinde psikanaliz yöntemini kullanarak bir edebiyat yapıtının incelenmiş olduğu ilk çalışma olduğunu ileri sürmüştür. Söz konusu çalışmada, kahramanın dinsel coşkusu, cinsel enerjiyle oluşmuş bir heyecanın mistik alana aktarılarak boşaltımının sağlanması uğraşısı olarak açıklayan libido yüceltmesi kuramı ele alınmıştır. Świecicki psikanaliz konusunda şu şekilde bir değerlendirme yapmıştır: "*Bilinçaltının insan yaşamına, özellikle de sanatçının ruhuna olan etkisi inkâr edilemez. Bireyin ruhsal yapısında saklı olan ve bir anlamda insani eylemlerinin bütünü üzerinde etkisi bulunan*

belirleyici durağan özellikleri ortaya çıkarma talebi, ruh çözümlemesi için metodolojik bir yaklaşımdır. Bu psikanaliz binasının bütün temellerinin eleştiri baskısı altında birbirlerine destek olup olmayacakları ise bir başka meseledir. İnsanın yaşam çizgisi üzerinde yalnızca birkaç varsayımla ilerlemek oldukça ilginç bir iş olabilir; ne var ki, sınırlar ve doktrinler kapsamında çok sayıda gerçeğin varlığı kabul edildiğinde, kuşkusuz olasılıksız bir iş olacaktır.” (Speina 1998: 154).

İnsan psikolojisinin irdelenmesi amacıyla, düzyazı yapıtlarında çocukluk ve gençlik yıllarının ele alınması, ilerleyen yıllar boyunca giderek daha sık kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Emil Erwin Zegadłowicz'in 1927-1929 yılları arasında ortaya çıkan *Żywot Mikołaja Srebrzempisanego* (Mikołaj Srebrzempisaney'nin Yaşamı), 1935 yılında yayımlanan *Zmory* (Kâbuslar) ve 1938 yılında yayımlanan *Motory* (Motorlar); Jerzy Bandrowski'nin 1929 yılında yayımlanan *Wieś mojej matki* (Annemin Köyü); Wańkiewicz'in 1934 yılında yayımlanan *Szczenięce lata* (Okul Yılları); Zygmunt Nowakowski'nin 1931 yılında yayımlanan *Przylądek Dobrej Nadziei* (İyi Umudun Kıyısında) ve 1935 yılında yayımlanan *Rubikon* (Rubikon); Józef Bieniasz'ın 1931 yılında yayımlanan *Edukacja Józia Barącz* (Józio Barącz'un Eğitimi), 1933 yılında yayımlanan *Maturanci* (Lise Mezunları) ve 1934 yılında yayımlanan *Korporanci* (Kardeşler); Michał Rusinek'in 1932 yılında yayımlanan *Burza nad brukiem* (Kaldırım Üzerindeki Fırtına) ve 1934 yılında yayımlanan *Człowiek z bramy* (Geçitteki Adam); Piotr Choynowski'nin 1933 yılında yayımlanan *W młodych oczach* (Genç Gözlerde) adlı yapıtları çocukluk ve gençlik yıllarının yansıtılmış olduğu diğer önemli çalışmalar arasında yer alır (Kwiatkowski 2003: 225-226).

Psikolojik gerçekçi akım Polonya edebiyatında 1932-1939 yılları arasındaki dönemde gerek eski, gerekse yeni kuşağın yazınsal ürünlerinde, toplumcu gerçekçilik akımıyla birlikte gelişim göstermiştir. Söz konusu dönem içinde psikolojik roman, edebiyata yeni bir bakış açısı olarak yerleşmiş, gelişim süreci içinde sıklıkla biçimsel değişimlere uğramıştır. Öte yandan, toplumcu gerçekçi sanat anlayışının baskısından kurtulma mücadelesi vermek zorunda da kalmıştır.

İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatında, psikoloji biliminin ilkelerinden yararlanarak eser verme süreci üç temel evrede gerçekleşmiştir. 1918-1932 yılları arasını kapsayan ve “psikolojik gerçekçilik” olarak adlandırılan ilk evre, daha çok çocukluk ve gençlik yıllarının özyaşamöyküsel anlatımının yapıldığı bir dönem olarak bilinir. Yine 1918-1932 yılları arasında gerçekleşerek “klasik psikolojik gerçekçilik” olarak adlandırılan evrede, psikolojik gerçekçi sanat anlayışı klasik dönem yapıtlarıyla ilişki kurmak suretiyle köklü bir gelişim süreci içine girmiştir. 1932-1939 yılları arasını kapsayan son evre ise Polonya psikolojik romanının en olgun ürünlerini verdiği dönem olarak kabul edilir.

Polonya'da 1920'li yıllarda ortaya çıkan klasik psikolojik gerçekçi akım, pek çok açıdan dışavurumcu sanata karşıt özellikler göstermiştir. Bu

akımın temsilcisi olan yazarlar, öncelikle, doğrulanabilir bir dünya kurgulama peşinde olmuşlardır. Bu nedenle, yapıtlarında sıradan insanları ve sıradan yaşantıları konu almış, günlük konuşma dili ve basit ifade biçimlerini kullanmışlardır. Psikolojik gerçekçi yazarlar, dışavurumcu akımın temsilcilerine karşıt olarak, yapıtlarında yumuşak estetik değerlere yer vermiş, ölçü ve biçimi korumaya özen göstermişlerdir. Genç Polonya Dönemi'nin geleneği ile bağlantıları tamamen kopmuştur. Buna karşın, klasik ve pozitivist gerçekçi akımlarının mirasından yararlanmayı sürdürmüşlerdir.

Polonya'da 1918-1932 yılları arasında ortaya çıkmış roman ve öykü koleksiyonlarının pek çoğu klasik psikolojik gerçekçilik kategorisinde incelenebilmektedir. Bunun nedeni, söz konusu dönem içinde düzyazı ürünlerinde psikolojinin temel ilkelerinden yararlanmanın neredeyse bir gelenek haline gelmiş olmasıdır. Klasik psikolojik gerçekçi akımın temsilcileri arasında olan yazarların yapıtları, basit üsluplarının yanı sıra, taşıdıkları yüksek sanatsal değerlerle de ayırt edilirler. Buna karşın, yapıtlarının öncelikle iletişimsel yanına önem veren sanatçılar da klasik psikolojik gerçekçi akımın temsilcileri arasında gösterilebilir. Piotr Choynowski, Jerzy Kossowski, Irena Krzywicka, Tadeusz Kudliński, Wanda Melcer, Zygmunt Nowakowski, Stanisław Rembek ve Włodzimierz Perzyński sanatsal çalışmalarını klasik psikolojik gerçekçi akım etkisinde gerçekleştiren seçkin yazarlar arasında yer alır. Ancak, derin felsefi sorunları inceleme, özgün bir yaratıcılık sergileme, özellikle de bilinçaltının keşfi doğrultusunda ruhsal çözümleme yönteminden yararlanma açısından bakıldığında, Polonya'da İki Dünya Savaşı Arası Dönem'de psikolojik gerçekçi sanat anlayışının başlıca temsilcilerinin Zofia Nałkowska, Maria Dąbrowska ve Jarosław Iwaszkiewicz olduğu söylenmelidir.

Nałkowska'nın roman sanatında psikolojik gerçekçi akım ilk olarak *Choucas* (Küçük Karga, 1927) adlı uluslararası romanla kendini göstermiştir. Romanın olay örgüsü İsviçre Alplerinde Avrupa'nın dört bir yanından verem hastalarının toplandığı bir kasabada geçer. Öyküde hastaların günlük yaşantısı anlatılırken, ulusalcılığın, yurtseverliğin ve hali hazırda uluslar arasında hüküm sürmekte olan, ancak, gerçekte hüküm sürmesi gereken ilişkilerin çözümü yapılr. Roman, gerçekten de uluslararası özelliğe sahip olup, Avrupa merkezli bir bakış açısıyla yazılmıştır.

Choucas serbest üslubu, epizodik anlatımı ve anı-söyleşi-röportaj türünde yazılmış olması bakımından, yazarın *Dom nad łąkami* (Çayırdaki Ev, 1925) adlı romanını anımsatır. Nałkowska'nın psikolojik roman bağlamında hedeflediği başarıyı yakalamış olduğunu gösteren ilk çalışması ise, kapalı anlatım biçimi ve güçlü kurgusal özellikleriyle 1928 yılında ortaya çıkarmış olduğu *Niedobra miłość* (Kötü aşk) adlı yapıtı olmuştur. Yazarın 1922 yılında yayımlanan *Charaktery* (Karakterler) adlı yapıtı ise, 17. ve 18. yüzyıl Fransız örneklerinden esinlenerek oluşturulmuş bir mikro portreler serisinden ibarettir.

Nałkowska'nın insan psikolojisine ilişkin tezi, insan kişiliğinin zamana ve olaylara bağlı olarak değişebilirlik özelliğine dayanır. Yazara göre, diğer kişilerle gerçekleşen etkileşimler ve toplumsal rol kalıplarının dayatması sonucunda, insan kişiliği özgünlük ve bağımsızlıktan yoksun olmaya mahkûmdur. Polonya edebiyatındaki bu yenilikçi ve psikolojizm kaynaklı bakış açısı, bireyin, doğumunun ardından istem dışı olarak kendini içinde bulunduğu toplumla ilişkileri doğrultusunda biçimlendiğini savunan Gombrowicz düşüncesiyle de örtüşmektedir (Nowak 2000: 42-45).

Yazar bu yapıtında olayları kendi ağzından aktarmaktadır. Ancak, söz konusu olaylara doğrudan tanıklık etmemiş, yalnızca duyumlara dayanarak haberdar olmuş olması önemlidir. Şöyle ki, olay örgüsü herkesin birbirini tanıdığı ufak bir kasabada geçmektedir. Bu bağlamda, deney ve gözlemden çok, dedikodu ve yorumlara dayanan bir anlatım tarzı benimsenmiştir.

Nałkowska'nın 1935 yılında yayımlanan *Granica* (Sınır) ve ardından 1939 yılında yayımlanan *Niecierpliwi* (Sabırsızlar) adlı yapıtları dönemin edebiyatında psikolojik roman türünün en seçkin örnekleri olarak kabul edilir. *Granica*'da büyük ölçüde toplumcu gerçekçiliğin etkisi hissedilir. *Niecierpliwi* ise, tamamen yeni ve özgün biçimler arama çabasıyla oluşturulmuş bir çalışma olarak dikkat çeker. *Granica*'da toplumsal sınıf farkından doğan sorunlarla bağlantılı olarak siyasi girişimleri felaketle sonlanan bir valinin yaşam öyküsü konu alınır. *Niecierpliwi*'de toplumsal uyumsuzluklara ilişkin sorunlar irdelenmez. Romana karamsar bir hava hâkimdir. Varoluşa yönelik kasvetli, hüznü, sıkıcı ve ümitsiz bir algılayış duyumsanır. Yapıtta ilk etapta *Czarna godzina* (Kara Saat) adının verilmiş olmasının nedeni de budur. Bunun yanı sıra, aşk, ölüm, ihanet ve suçluluk duyguları Nałkowska'nın yapıtlarında sıkça işlenen temalar arasındadır.

Nałkowska psikolojik gerekirciliğin yazarıdır. *Granica*'da bu gerekircilik toplumsal-sınıfsal, *Niecierpliwi*'de ise toplumsal-ruhsal boyutta ele alınır. Sözgelimi *Niecierpliwi*'de bir ailenin farklı kuşaklara ait üyelerinde sıkça rastlanılan intihar eğilimine dikkat çekilmiştir. Böylece genetik araştırmalar doğrultusunda akıl hastalıklarında soyaçekim yasaı öyküsel düzlemde kanıtlanmış olur. Ancak, bu noktada altı çizilmesi gereken unsur, yazarın çevresel etmenlerin biyolojik yasalara olan kaçınılmaz etkisi savını desteklemiş olmasıdır. Şöyle ki, başkahraman öykü içinde intihar eğilimini biyolojik katmandan kültürel katmana taşıma cesareti göstermiştir. Bu bağlamda bireyin kişiliğinin oluşumu ve yaşam kalitesinin belirlenmesinde diğer insanların kaçınılmaz rolü üzerinde durmuştur.

Niecierpliwi'de Freud'un insanın bilinçaltında bulunduğunu öne sürdüğü öldürme ve yıkıcılık içgüdüsünü destekleyen çıkarımlara rastlanır. Freud'un libido kuramının yankılarının duyulduğu bir dönemde, düşünürün diğer savlarından esinlenerek oluşturulmuş olan bu yapıt, büyük bir ilgi odağı haline gelmiştir. *Niecierpliwi* romanda türsel yapının yeniden şekillendirilmiş olması bakımından da önemli bir role sahiptir. Dönemin psikolojik roman türüne sıkça yansımış olan karamsarlık ve yakın gelecekte ya-

şanacak kaçınılmaz felakete ilişkin göndermeler, öykünün içinde kolayca fark edilen unsurlar arasında yer alır.

Nałkowska'nın 1928 yılında yayımlanmış olduğu *Niedobra miłość* (Kötü Aşk) adlı romanında gözler önüne serilen Polonya toplumsal yapısı, söz konusu dönemde, özellikle de Mayıs darbesi ile bağlantılı siyasi sorunların varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak, yapıtın psikolojik tabanının, yazarın yakın dönemlerde ortaya çıkarmış olduğu *Romans Teresy Henert* (1924) ve *Granica* (1935) adlı romanlarından çok daha güçlü olduğu söylenmelidir.

Nałkowska'nın 1931 yılında yayımlanmış *Ściany świata* (Dünyanın Duvarları) adlı yapıtı istikrara, geleneğe ve edebi röportaj türüne dönüş niteliğini taşımaktadır. Nałkowska *Ściany świata*'da, katillerin ve tüm diğer suçluların yaşantısını kaleme almıştır. Yazar, bu çalışmada da, tıpkı *Choucas*'da olduğu gibi, eşi Jur Gorzechowski ile birlikte İsviçre yıllarında edindiği izlenimlerden ve Grodno'da "Mahkûmları Koruma Derneği" çatısı altında sürdürdüğü etkinlikler sırasında kazandığı deneyimlerden yararlanmıştır.

Nałkowska'nın her insanın davranış ve tutumlarının ardında yatan bazı nedenler olduğu, bu nedenle her insanı savunmanın ve haklı çıkarmanın mümkün olduğu şeklindeki düşüncesi Dostoyevsky felsefesine olan tutkunuğu ile ilişkilendirilir. Sanatçı, "suçlular" olarak nitelendirilen insan topluluğunun "kötülüğü" bir sosyal sorumluluk olarak seçmek zorunda kalmış olduğuna ilişkin sıradışı bir saptamada bulunmuştur.

Nałkowska gerek yazar, gerek edebiyat eleştirmeni, gerekse aydın kimliğiyle dönemin genç kuşak yazarları üzerinde güçlü bir etki uyandırmıştır. Tadeusz Breza'nın 1936 yılında yayımlanan *Adam Grywałd* (Adam Grywald) arasındadır adlı yapıtı bu etkinin yoğun bir biçimde duyumsandığı romanlar.

Adam Grywałd söz konusu dönem Polonya edebiyatında farklı bir psikolojik roman türünün temsilcisi olarak kabul edilir. Breza, bu yapıtında, insana ilişkin gerçeğe yanlı bir psikanaliz yöntemi yerine, kahramanın davranış ve sözlerinin kaydedilerek incelenmesi şeklinde, davranışsal yöntemi uygulayarak ulaşmayı hedeflemiştir.

Nałkowska'nın düzyazı ürünleri, İki Dünya Savaşı Arası Dönem'e eşit ölçüde yayılmıştır. Dąbrowska'nın sanatsal gelişim süreci ise farklı bir yol izlemiştir. Şöyle ki, yazarın başyapıtları olarak bilinen, *Ludzie stamtąd* (Topraksızlar) ve *Noce i Dnie* (Geceler ve Günler) 1924-1934 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Yayınlanması 1938 yılını bulan *Znaki Zycia* (Yaşam Belirtileri) adlı öykü koleksiyonu da bu dönemin ürünüdür. Ancak, Dąbrowska, *Noce i Dnie*'nin ardından roman yazarı olarak uzun süre sessiz kalmış, zaten bir daha, bu iki büyük eseri ölçüsünde bir çalışma yapmamıştır.

Maria Dąbrowska *Noce i Dnie* adlı romanında, başkahramanları "Bayan Barbara" ve "Bogumił" aracılığıyla, dış dünyayı birbirinden oldukça farklı biçimde algılayan bir kadın ve bir erkeğin, evlilik kurumu altında sürdür-

dükleri yaşam öykülerini anlatmıştır. Yapıt, bu bağlamda, bireyi nesnel ve öznel bakımdan diğerlerinden ayıran, duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerinin tümünü kapsayan kişilik olgusuna dikkat çekmiştir (Körpe 2012: 74).

Noce i Dnie nehir roman tarzında dört ciltli bir yapıttır. Türsel olarak Thomas Mann'ın 1901 yılında yayımlanan *Buddenbrooks* (Buddenbrok Ailesi)'una benzemektedir. Romanın prolog bölümler halinde, 1863 ayaklanmasına dek uzanan olay örgüsü 1884 yılında başlar. Birinci Dünya Savaşının patlak verdiği dönemde ise sona erer. Dąbrowska Noce i Dnie'de, toprak soylusu sınıfın düşüş sürecini, sıradan insanların yaşantıları üzerinden kaleme almıştır.

Noce i Dnie'nin olay örgüsü 1884-1914 yılları arasındaki dönem üzerine kurulmuştur. Ancak, öykü içinde başkahraman Bogumił Niechcic'in de katılmış olduğu Ocak Ayaklanması gibi, söz konusu dönemden önce gerçekleşmiş önemli olaylarla da bağlantı kurulmuştur. Sözgelimi, Bogumił Niechcic'in 1863 yılında gerçekleşen Ocak Ayaklanmasına katılmış olmasının başkahramanın geriye kalan yaşantısı ve ruhsal yapısı üzerinde yarattığı etkiler ele alınmıştır.

Noce i Dnie her şeyden önce iki insanın, iki yüreğin öyküsüdür. Kahramanlar eski soylu ailelere ait uzun bir soyağacı öyküsünün zemini üzerine yerleştirilmiştir. Yapıtın içeriğinde, yabancı mülkiyetinde olan toprakların ve gayrimenkullerin idaresine bağlı olarak toplumsal ilişkilerde ve yaşam koşullarında gerçekleşen değişikliklerin insan psikolojisine etkileri gözlemlenir. Tüm bunların sonucunda ortaya çıkan yeni tutumlar ve yeni anlaşmazlıklar yaşam döngüsünde insanın geçirdiği evrelerin felsefi ve psikolojik bakımdan açıklanabilmesi amacıyla kullanılmıştır. *Noce i Dnie* tüm bunların yanı sıra iki uyumsuz karakterin sürdürmüş olduğu bir evliliği kaleme almıştır (Drewnowski 1981: 179).

Tarihsel olayların psikolojik sorunlar ile etkileşimi *Noce i Dnie*'de ele alınmış temel konulardan biridir. Romanda bir toplumun tarihsel gelişim süreci boyunca vuku bulan kitlesel sorunlar, bu sorunların günlük sıradan olgular ve psikolojik bakış açılarına yansımaları ve tüm bunlara bireylerin verdiği tepkiler karşılıklı bir döngü halinde sunulmuştur. Öykü içerisinde toplumsal hareketler sonucunda oluşmuş yaşam düzenlerine verilen bireysel tepkilerin birbirinden farklı olduğu gerçeğinin altı çizilmiştir. Bununla yanı sıra, bireylerin olaylar ve durumlar karşısında gösterecekleri tavır ve tutumlarının, bu olaylar ve durumların alacakları yeni şekilleri belirlemedeki etkisi vurgulanmıştır. Şöyle ki, yaşamsal durumlar bireylerin psikolojik yapılarına bağlı olarak oldukları gibi kabul edilebilir, kısmen benimsenebilir ya da asi bir tutum içinde tümüyle yadsınabilmektedir.

Pola Gojawiczyńska'nın *Dziewczętach z Nowolipiek* (Nowolipki'li Kızlar, 1935) ve *Rajski jabłoń* (Cennetin Elma Ağacı, 1937) adlı yapıtları bu dönemde ortaya çıkmış, üzerinde toplumcu gerçekçi akımın baskısının açıkça gözlemlenebileceği seçkin psikolojik romanlar arasında bulunur. Gojawi-

czyńska karamsar bakış açısını yerleştirmiş olduğu bu yapıtlarında mutsuz kadın yaşantıları üzerinde varoluş sorununu incelemiştir. Erkelere bağımlı yaşamak zorunda olan kadın kahramanlarının öykü içindeki rollerini kur-gularken, toplumsal koşullanmanın etkileri ve soyaçekim kanunlarından yararlanmıştır.

Michał Choromański'nin 1932 yılında yayımlanmış, kıskançlık duygu-sunun irdelendiği *Zazdrość i medycyna* (Kıskançlık ve Tıp) adlı yapıtı ile Adolf Rudnicki'nin 1937 yılında yayımlanmış, karşılıksız aşk konusunun iş-lendiği *Niekochana* (Sevilmemiş Kadın) adlı yapıtı, İki Dünya Savaşı Arası Dönem'de psikolojik roman türünün başarılı örnekleri arasında yer alır.

1936 yılında ortaya çıkan Tadeusz Peiper'in *Ma lat 22* (Yirmi İki Yaşın-da) ve Jan Parandowski'nin *Niebo w płomieniach* (Alevler İçindeki Gökyüzü) adlı romanları ise dönemin salt psikolojik yaklaşımla oluşturulmuş yapıtları olarak bilinir. Peiper'in romanı cinsel gelişim sürecinin detaylı şekilde ana-liz edilmiş olması ve erotik rüyalar unsurları ile donatılmış olması bakımın-dan gerek biçimsel gerekse psikolojik açıdan çok daha iddialı bir çalışmadır. Her iki yazar da, aklın duyguya egemen olduğu doğal yansımalar ve bireyin kendi ruhsal çözümlemesini yapabileceği gerçeği üzerinde çalışmıştır.

Adam Ważyk 1938 yılında yayımlanmış *Mity rodzinne* (Aile Efsaneleri) yapıtında, Albin adındaki başkahramanın gelişim süreci içinde değişime uğrayan düşünsel yansımalarına yer vermiştir. Albin çocukluktan çıkıp ye-tişkinler dünyasına adım attığı ergenlik dönemimde, yaşadığı toplumda kent soylular ile emekçi sınıf arasında kolayca gözlemlenen kültürel farklı-lığın nedenleri üzerinde düşünmeye odaklanmıştır. *Mity Rodzinne* bu ba-kımdan toplumsal gerçekçiliğin psikolojik gerçekçilikle yoğrulmuş olduğu bir çalışma olarak kabul edilmiştir.

Bu dönemde yazınsal anlamda yeni bir gelişim sürecinin başlamasını sağlayan psikolojik çalışmaların yanı sıra, kadın ruhunun derinlemesine çözümlemesini gerçekleştirme çabasında olan üç seçkin yapıt ortaya çıkmıştır. Psikolojik gerçekçilik akımının doruk noktasına ulaşmasını sağlayan bu yapıtlardan ilki Aniela Gruszecka'nın *Przygoda w nieznanym kraju* (Bi-linmeyen Ülkede Bir Macera, 1933) adlı romanıdır. Gruszecka bu yapıtında, Krakow'un entelektüel çevrelerinden ressam bir kadın üzerinde psikanaliz çalışması uygulamak suretiyle kahramanın eşcinsel eğilimlerini konu alınmıştır. Yapıtta bilinçaltında renk sembolleri ile düşünen bir kadının iç dün-yası anlatılır. Ressam kahramanın gözüyle dış dünyanın betimi, romanın diğer katmanını oluşturur. Gruszecka bu romanında okuyucusunu sanatsal yaratıcılık psikolojisi ile tanıştırmak istemiştir. Diğer yanda, varoluş soru-nun temel unsurlarından biri olan bireysel sınırları aşmak düşüncesini or-taya atmıştır.

Psikolojik gerçekçi akımın bir diğer temsilcisi Helena Boguszezewska *Cale życie Sabiny* (Sabina'nın Tüm Yaşamı, 1934) başlıklı romanında, yaka-landığı amansız hastalık nedeniyle an be an yaklaşan ölümünün bilincinde olan Sabina'nın, yaşamının son günlerinde geçmişte kalmış anılarını yeni-

den değerlendirmesini, başarılı bir aile kuramamasından duyduğu acıyı ve tüm bunların sonucunda içine düşmüş olduğu ruhsal çöküntüyü kaleme almıştır.

Maria Kuncewiczowa'nın 1936 yılında yayımlanan *Cudzoziemka* (Yabancı Kadın) adlı romanında ise, gerek etnik kökeninden doğan sorunlar gerekse ilk gençliğinde yaşadığı mutsuz aşk deneyiminin etkisiyle ağır bir nevrozun pençesine düşen talihsiz bir kadının yaşam öyküsü kaleme alınmıştır.

Cudzoziemka'nın, kahramanın oldukça başarılı bir şekilde çizilmiş psikolojik tablosu üzerinde yapılmış detaylı psikanaliz çalışması ile yukarıda adı geçen üç roman arasında doruk noktaya ulaşmış olduğu belirtilmelidir.

Cudzoziemka'da müzik unsuru ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Romanın başkahramanı Róża bilinçsiz bir şekilde, müziği bilinçaltının derinliklerine ulaşmak, ruhsal karmaşasını çözümleyebilmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda, müzik öyküde varoluşun sırrını açıklamaya yönelik bir araç olarak kullanılmıştır.

Nispeten daha genç bir kuşağa ait olan Iwaszkiewicz psikolojik gerçekçi bakış açısını olgunluk döneminde ortaya çıkardığı yapıtlarına yerleştirmiştir. Yazarın klasik basit üsluba yönelme süreci ise, 1923 yılında yayımlanan *Hilary, syn buchaltera* (Hiary, muhasebecinin oğlu) ve 1925 yılında yayımlanan *Księżyc wschodzi* (Ay doğuyor) adlı yapıtlarıyla başlamıştır. *Hilary, syn buchaltera* kent yaşantısını keşfetmek için başkente gelmiş taşralı bir şairin portresinin yerleştirilmiş olduğu bir çalışmadır. Öyküde, kendi doğrularını ve gençlik ideallerini kaybetmek pahasına kariyerinde hızla ilerleyen bir gencin görünürdeki başarısı ancak gerçekteki felaketi anlatılır.

Iwaszkiewicz İki Savaş Arası Dönem'in son yedi yılında psikolojik gerçekçi yaklaşımla oluşturduğu *Panny z Wilka* (Wilko'lu Kızlar, 1933), *Młyn nad Utratą* (Lutynia Üzerindeki Değirmen, 1936) ve *Dwa opowiadania* (İki Öykü, 1938) başlıklı üç öykü cildini ve *Czerwone tarcze* (Kırmızı Kalkanlar, 1934) ve *Pasje błędmierskie* (Błędmiierz Tutkuları, 1938) adlı iki romanını yayımlamıştır.

Panny z Wilka gençliğini, umutlarını, hayallerini yitirmiş ve tüm bunların verdiği acıdan kaçmaya çalışan bir insanın öyküsüdür. Zamanın, gençliğin, kısacası varoluşa dair her şeyin kaçınılmaz bir geçiş halinde olduğu gerçeği üzerine odaklanmıştır.

Iwaszkiewicz'in, ardından gelen *Brzezina* (Huş Ağacı Korusu) adlı öyküsüne ise daha karamsar ve daha trajik bir hava egemendir. Yazar bu romanında, erken ve ani ölümleri yaşamın içinde sıklıkla karşılaşılan doğal bir olgu olarak öne çıkarmıştır. Amansız bir hastalığa yakalanması sonucunda huzur içinde ölebilmek için sanatoryumu terk ederek erkek kardeşinin orman evine gelen başkahramanın son günlerinde yaşadığı trajik aşkı konu ederken, ölüm ile aşk arasında var olan gizemli ve acımasız ilişki üzerinde düşünmeye yönlendirir. Dahası, öyküde aşk ile ölüm birbiriyle iç içe geçmiş bölünmez bir bütün olarak gösterilmiştir. Yeryüzünde mutluluk peşinde

koşmanın anlamsız bir çaba olduğunu ima etmiş, kutsanmış ve günahsız olmanın olanaksızlığına değinmiştir.

İki Dünya Savaşı Arası Dönem’de psikolojik roman türünde seçkin örnekler vermiş bir diğer sanatçı Kazimierz Wierzyński’dir. Yapıtlarında insan ruhunun karanlık bölgelerine doğru bir keşif yolculuğu yapan Wierzyński, yaşama arzusunun gücünü ölümün varlığından aldığı öne sürerek, doğal dengelerin çelişki unsuru üzerine kurulmuş olduğuna dikkat çekmiştir. Wierzyński, felsefesiyle Iwaszkiewicz’i andırır. Sanatçı, dünyaya egemen olduğuna inandığı absurd mantık zincirini insanın mutsuzluğunun tek nedeni olarak göstermiştir. Daha çok şair kimliğiyle tanınan Wierzyński’nin *Granice światła* (Dünyanın Sınırları, 1939) başlıklı öykü koleksiyonu dönemin seçkin psikolojik gerçekçi yapıtlarından biri olarak kabul edilir.

Psikanaliz ile birlikte psişik süreçlerin incelenmesi girişimleri, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gelen ilk yıllarda, Jerzy Andrzejewski, Tadeusz Breza, Kazimierz Brandys ve Stanisław Dygat’ın yapıtlarında da ortaya çıkmaktadır. Adı geçen sanatçılar bu yapıtlarında savaş deneyimlerini dile getirirken, güncel sorunlar karşısında bireysel duruşlarını sergilemişlerdir. Ancak, kısa süre içinde, edebiyatın ideolojik yükünlükleri sanatçıların insanın iç dünyasını betimlemeyi sürdürmesine ket vurmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, toplumcu gerçekçilik anlayışı çerçevesinde, romanın psikolojik katmanı, düşünsel ve didaktik unsurların hâkimiyeti altına girmiştir. Tüm bunlar roman karakterlerini oluşturmada derin yapıdan yüzeysel yapıya geçiş sürecinin başlamasıyla sonuçlanmıştır. Bunlara paralel olarak, 1956 yılının ardından Polonya’da İki Dünya Savaşı Arası Dönem’in psikolojik roman anlayışı, yerini özyaşamöyküsel ve parabol anlatıma bırakarak, neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.

KAYNAKÇA

- DREWNOWSKI, Tadeusz, *Rzecz russowska, O pisarstwie Marii Dąbrowskiej*, Wydawnictwo Literackie, Krakov, 1981.
- IHNATOWICZ, Ewa, *Literatura Polska Drugiej Polowy XIX. Wieku (1864-1914)*, Wydawnictwo TRIO, Varşova, 2000.
- KANIEWSKA, Bogumiła, *Legeżyńska Anna, Śliwiński Piotr, Literatura Polska XX. wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 2005.
- KÖRPE, Seyyal, *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Polonya Düzyazısının Psikolojik Gerçekçilik Perspektifinden İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara, 2012.
- KWIATKOWSKI, Jerzy, *Dwudziestolecie Między Wojenne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Varşova, 2003.
- NASIŁOWSKA, Anna, *Trzydziestolecie 1914-1944*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Varşova, 2008.
- NOWAK, Leszek, *Człowiek wobec ludzi. Modele z Gombrowicza*, Wydawnictwo Wydawca: Prószyński i S-ka, Varşova, 2000.
- SPEINA, Jerzy, *Literatura w Perspektywie Psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, 1998.
- TURKIEWICZ, Hanna, *Cudzoziemka jako powieść nie tylko psychologiczna, O twórczości Marii Kuncewiczowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie, Skłodowskiej, 1997.

İnternet kaynakları:

- LULKOWSKA, Aldona, Dziecko i dzieciństwo w prozie dwudziestolecia międzywojennego, [http://www.profesor.pl/publikacja,2928,Artykuly, Dziecko-i-dziecinstwo-w-prozie-dwudziestolecia-miedzywojennego](http://www.profesor.pl/publikacja,2928,Artykuly,Dziecko-i-dziecinstwo-w-prozie-dwudziestolecia-miedzywojennego) 07.07.2012.